

BIBLIAI SZABADEGYETEM

BÍRÁK KÖNYVE (EMLÉKEZTETŐ)

Gyetzvai Gellért

BÍRÁK-E A BÍRÁK?

שָׁפָטִים (שָׁפַט) sáfatim (safat) jelentése: uralkodni, kormányozni, oltalmazni, megmenteni (másodsorban ítélni, büntetni – de az ítélet az ószövetségi szóhasználatban inkább az igazságot tenni jelentéssel bír, nem olyan értelemmel, mint a hagyományos bírói működés).

Mi szól emellett még?

- A Biblia egyéb helyeken uralkodónak, fejedelemnek fordítja (1Sám 8:5; 1Sám 8:11-20; Zsolt 2:10 pl.)
- Biblián kívüli forrásokban uralkodót, kormányzót jelent (Rubum Eshrunna babiloni király levele, egy ugariti eposz, föníciai sírfelirat – Ahiram Byblos, Karthágó nyelvhasználata – forrás: Ellis Easterly)

Hogyan lettek bírák a „bírák”?

- A Septuaginta (görög, ún. hetvenes fordítás, LXX., Kr. e. 2. sz.) fordította anno krith-nek (κριθ), kritai-nak – ami szűkíti a jelentését, és ténylegesen bírát, döntőbírákat, bírálókat jelent.
- Jeromos (latin, Vulgata, Kr. e. 400) – bár héberből fordított – mégis a *judicium* (latin) névvel adta vissza, ami a görög jelentéssel rokon.

Innen pedig szinte magától értetődően futott be karriert a címzés, annak ellenére, hogy a történetben ez az elnevezés inkább problémákat generál.

A bírák tehát (שָׁפָטִים) uralkodók, fejedelmek, megmentők voltak – a beszámolók alapján csupán egy volt a hagyományos értelemben is bíró, Debóra (Bír 4:5).

KOR, IDŐ, VISZONYOK?

Emlékeznek még? Három nagyobb csoportba osztják eredetileg a héber szentírást (Tóra, Növiiim, Kötüvim, vagyis Mózes 5 könyve, próféták és írások), és ebből a Bírák a próféták között kapott helyet.

Józsué → bírák → királyok

Véget ér egy korszak, amelyben meghatározó volt a hazátlanság (egyiptomi rabszolgaság) és a vándorlás (kivonulás), és kezdődik egy új – átmeneti – kor, a letelepedés mozgalmaival, a törzsi közösséggel – állampolitikai egység nélküli törzsi szövetség. Ez után a kvázi egységes királyságban állapodik meg a nemzet politikailag.

Időbeliség

Kb. Kr. e. 1400-1050-ig (de pontosan nem lehet megállapítani)

1Kir 6:1 szerint 480 év telt el a kivonulás (kb. Kr. e. 1446) és Salamon uralkodásának 4. éve között).

Ki írta?

A zsidó hagyomány szerint Sámuel próféta (valamivel Kr. e. 1000 előtt)

Kánaán – kis városállamok, helyi királyokkal (nincs egységes berendezkedés, nagyobb összefogások – legfeljebb időlegesen) - idegen istenek, Baál és Asterot a meghatározók – nagyon is!

Lakói – a ki nem üzött népek (filiszteusok, kananeusok, föníciaiak, khivveusok, emoreusok, perizeusok, jebuzeusok) + külsősök is támadnak (ammoniták, moábiták, midianiták, mezopotámiaiak)

Baál (Bél, jelentése Úr) – másképpen Dágón, ill. Él fia, Szíriában Hadad, Babilóniában Adad) – Baál imádásához gyakran hozzátartozott a szent prostitúció és a gyermekáldozat is.

Astarte – Baál társa (női istenség): az esthajnalcsillaggal azonosították – Babilonban Istár, Szíriában Athark, a görögöknél Astarte vagy Afrodité, a rómaiaknál Vénusz – különösen buja szokások kapcsolódtak a kultuszához.

Izrael is laza törzsi szövetségben él ekkor

- Egyikük sem vív egész nemzetre kiható harcokat, regionális vagy helyi csatákat vívnak
- A bírák nem nagy nemzetegyesítők, hanem vagy kitűnő hadvezérek (Gedeon és Jefte pl.) vagy egyéni hősök (Ehud, Sámson pl.)
- Közös jellemzőjük, hogy Isten lelke száll rájuk, Isten elhívására válnak szabadítóvá.
- Bír 17:6 (21:25) „Ebben az időben nem volt király Izraelben, hanem kiki azt cselekedte, amit jónak látszott az ő szemei előtt.”

MIRŐL SZÓL A KÖNYV?

1. **Bevezetés** – A bírák korát megelőző történelem (még Józsuéval, mivel a honfoglalás még nem fejeződött be)

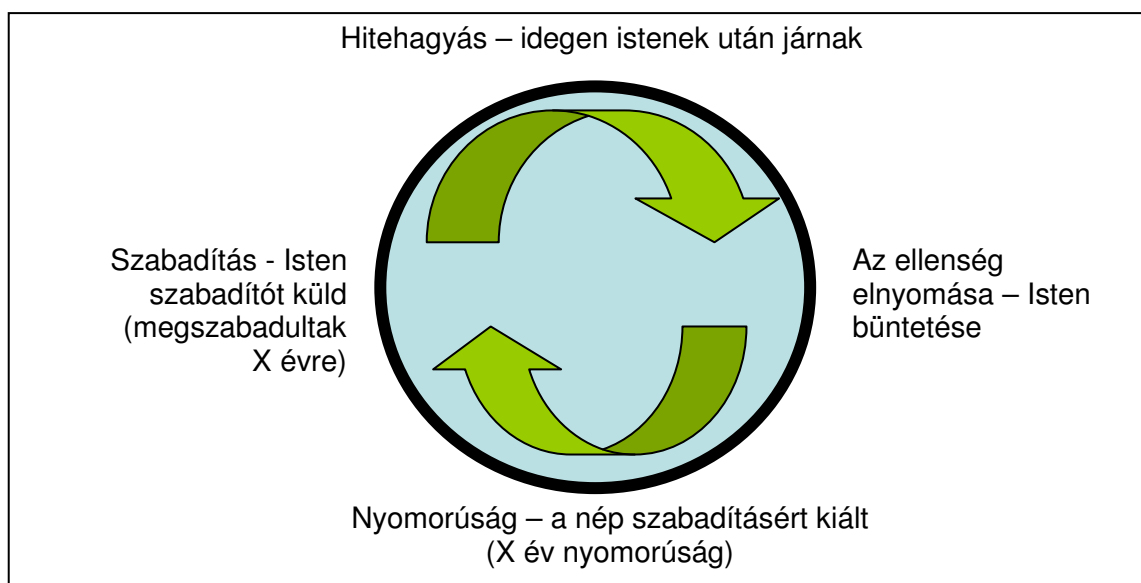
1. Bírák történetei

- 12 szabadító (6 ún. nagy, 6 kicsi)
- 6 fő bíra (Othniel, Ehud, Debora, Gedeon, Jefte, Sámson)
- 6 kis bíra (Sámgar, Thóla, Jáír, Ibsán, Élon, Abdon)

3. **Befejezés** – valójában a szabadítók előtti időről (mivel a bírák története fejezetei nem feltétlenül kronológiai sorrendben állnak) – Mika és Dán törzsének története, ill. Benjámintörzsének szinte teljes elveszése és helyreállítása – annak bemutatása, hogy mindenki azt tette, amit akart (Bír 17:6).

Szerkezete keretes, mivel mind az eleje, mind a vége a bírák előtti történelmi szituációból mond el eseményeket, mintegy igazolásaként annak, mi az oka annak, ami történik. Az egész könyvre jellemző nem csak ez a keretesség, hanem az ún, khiasztikus szerkezet, amelyben a középponti mondani való Gedeon története. E történet köré épül fel a szerkezet. Gedeon mint az eszményi fejedelem a „bírák” között – szerény, hatékony, karizmatikus, Istentől elhívott (bár élete vége felé elcsúszzik kicsit ő is).

A TÖRTÉNETEKRE JELLEMZŐ FŐ SZERKEZETI REND

KÉT KEDVHOZÓ TÖRTÉNET – DEBÓRA ÉS SÁMSON

Debóra – nő, amivel kilóg a sorból (mással is)

- próféta, és egyben bíraskodó bíró is
- Valójában Bárák a harci keze (neve jelentése: mennydörgés), aki kiváló hadvezért, de egymaga nem elég bátor – a kananeusok ellen harcol
- Neve jelentése: méh
- 20 évig uralkodott
- Sisera legyőzése után énekli (költi) a Biblia egyik legősibb költeményét (Debóra éneke)
- Utána 40 év béke következett

Sámson – a magányos hős

- 40 éves filiszteus elnyomás után lép színre
- Názir volt anyja méhétől fogva (vagyis Istennek szentelt lásd 4Móz 6:1-21), de nem csak egy ideig (30 vagy 100 napra), ahogy ez egyébként szokás volt, hanem egész életére. Ez különleges elhívását jelzi – és Sámson tényleg különleges volt.
- 20 évig volt fejedelem (de ebben benne van valószínűleg a fogsága is élete végén). Első felesége egy filiszteus lány (nevét nem tudjuk), a második szintén filiszteus, Delila.
- Delila lesz végül a vesztes, mivel azzal bízzák meg, hogy szedje ki belőle, mi a titka a nagy erejének, és majd akkor legyőzhetik őt. Három félrevezető próbálkozás után végül elárulja, hogy a haját nem szabad levágni, mert akkor elhagyja az ereje.
- Csakhogy az erő nem a hajban volt, hanem a nazireusi fogadalomban, vagyis abban, hogy amíg hűséges Istenhez, addig Isten hatalmas erővel áldja meg. Ezt a kapcsolatot (tulajdonképpen fogadalmat, bizonyos értelemben szövetséget) adja fel, árulja el akkor, amikor elárulja „titkát”.
- Vele véget is ér a tulajdonképpeni bírák története.

NÉGY KÖZPONTI MONDANIVALÓ

- 1) 2:11 – „És gonoszul cselekedtek az Izrael fiai az Úrnak szemei előtt, mert a Baáloknak szolgáltak” – elhajlás, miért legyünk mi mások, mint a többiek? Feladják kiváltságaikat. Az Isten által nagy dolgokra elhívott nép olyan lesz, mint a az istentelenek – öncélú, elmúlásra ítélt!
- 2) Az emberiség egyik régi gondolata itt vetődik fel először: 6:13 „Kérlek Uram! Ha velünk van az Úr, miért ér bennünket mindez?” A válasz a könyvben: nem Isten miatt, hanem az Istentől való elfordulás miatt következnek az emberiségre a rossz dolgok! Kár Istent hibáztatni! Az Úr uralkodik ti felettetek: 8:23.
- 3) „És igen megnyomorodának. És támasztott az Úr bírakat, akik megszabadíták őket szorongatóiknak kezéből.” (2:15b-16) – újra és újra, a hosszútűrés és az emberiség melletti végtelen kitartás története.
- 4) „Az Úr uralkodik ti felettetek!” (8:23). E világ ura az Isten.